

HARBIY JAMOALARDA MA'NAVİY BIRLIK VA IJTIMOİY - MADANIY MUHITNING ROLI

Xurramov Davron Baxtiyorovich

Samarqand davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18352562>

Annotatsiya. Mazkur maqolada harbiy jamoalarda ma'naviy birlik va ijtimoiy-madaniy muhitning shakllanish mexanizmlari, ularning harbiy intizom, jangovar tayyorgarlik hamda shaxsiy va jamoaviy barqarorlikka ta'siri falsafiy-ijtimoiy va psixologik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Maqolada harbiy jamoalarda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishga oid ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: harbiy jamoa, ma'naviy birlik, ijtimoiy-madaniy muhit, harbiy tarbiya, jamoaviy psixologiya, intizom, liderlik, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy integratsiya.

Аннотация. В данной статье на основе философско-социальных и психологических подходов анализируются механизмы формирования духовного единства и социально-культурной среды в воинских коллективах, их влияние на воинскую дисциплину, боевую подготовку и личную и коллективную стабильность. В статье представлены научные выводы и практические рекомендации по формированию здоровой духовной среды в воинских коллективах.

Ключевые слова: военный коллектив, духовное единство, социокультурная среда, военное воспитание, коллективная психология, дисциплина, лидерство, система ценностей, социальная интеграция.

Abstract. This article analyzes the mechanisms of formation of spiritual unity and socio-cultural environment in military communities, their influence on military discipline, combat readiness, and personal and collective stability based on philosophical, social, and psychological approaches. The article presents scientific conclusions and practical recommendations for the formation of a healthy spiritual environment in military communities.

Keywords: military collective, spiritual unity, socio-cultural environment, military education, collective psychology, discipline, leadership, value system, social integration.

KIRISH

Zamonaviy xavfsizlik muhitida harbiy sohaning samaradorligi nafaqat texnik va tashkiliy omillar, balki harbiy xizmatchilarning ma'naviy-ruhiy holati, jamoaviy birlik darajasi va ijtimoiy-madaniy muhit bilan ham bevosita bog'liqdir.

Harbiy jamoa - bu shunchaki kasbiy tuzilma emas, balki muayyan qadriyatlar, an'analar, ijtimoiy me'yorlar va ma'naviy tamoyillar asosida shakllangan murakkab ijtimoiy tizimdir.

Bugungi globallashuv, axborotlashuv va ijtimoiy transformatsiya sharoitida harbiy jamoalarda ma'naviy birlikni saqlash va mustahkamlash dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Chunki ma'naviy birlik yetarli darajada shakllanmagan jamoalarda intizomning susayishi, ruhiy tushkunlik, ziddiyatlar va xizmat samaradorligining pasayishi kuzatiladi. Shu bois mazkur maqolaning asosiy maqsadi - harbiy jamoalarda ma'naviy birlik va ijtimoiy-madaniy muhitning o'zaro bog'liqligini ilmiy asosda tahlil qilish, ularning harbiy faoliyat samaradorligiga ta'sir mexanizmlarini ochib berishdan iborat.

ASOSIY QISM.

Harbiy jamoa ijtimoiy institut sifatida jamiyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u davlat xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan harbiy jamoa qat'iy ierarxiya, aniq belgilangan vazifalar va intizom asosida faoliyat yurituvchi ijtimoiy guruhdir. Shu bilan birga, u o'ziga xos ma'naviy muhit, jamoaviy ong va umumiy qadriyatlar tizimiga ega. Harbiy jamoaning barqarorligi ko'p jihatdan jamoa a'zolari o'rtasidagi ishonch, birdamlik va ma'naviy yaqinlikka bog'liq. Bu holat harbiy xizmatchilarning murakkab va xavfli vaziyatlarda birgalikda harakat qilish qobiliyatini belgilaydi.

Ma'naviy birlik - bu jamoa a'zolarining umumiy maqsad, qadriyatlar va e'tiqodlar asosida birlashgan ruhiy-axloqiy holatidir. Harbiy jamoalarda ma'naviy birlik shaxsiy manfaatlarni umumiy maqsadlarga bo'ysundirish, Vatanga sadoqat, xizmat burchiga mas'uliyat bilan yondashish orqali namoyon bo'ladi. Ma'naviy birlik mavjud bo'lgan jamoalarda: intizom mustahkam bo'ladi; xizmat vazifalariga mas'uliyat oshadi; psixologik barqarorlik ta'minlanadi; jamoaviy qaror qabul qilish samarali kechadi. Shu sababli ma'naviy birlik harbiy jamoaning ichki tayanch omili sifatida e'tirof etiladi.

Ijtimoiy-madaniy muhit deganda shaxs va jamoa faoliyatiga ta'sir etuvchi madaniy qadriyatlar, an'analar, axloqiy me'yorlar, tarbiyaviy institutlar va ijtimoiy munosabatlar majmui tushuniladi. Harbiy jamoalarda ushbu muhit xizmat jarayoni, kundalik munosabatlar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali shakllanadi. Ijtimoiy-madaniy muhitning asosiy tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi: harbiy an'analar va urf-odatlar; axloqiy me'yorlar va intizom talablari; tarbiyaviy va ma'rifiy ishlar; jamoa ichidagi muloqot madaniyati. Ijtimoiy-madaniy muhit ma'naviy birlikni shakllantiruvchi asosiy omillardan biridir. Agar jamoada sog'lom madaniy muhit mavjud bo'lsa, harbiy xizmatchilar o'zlarini jamoaning muhim a'zosi sifatida his etadilar.

Bu esa o'zaro hurmat, birdamlik va mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Aksincha, ijtimoiy-madaniy muhit yetarli darajada rivojlanmagan jamoalarda ziddiyatlar, begonalashuv va ma'naviy bo'shliq yuzaga kelishi mumkin.

Harbiy jamoalarda ma'naviy birlikning shakllanishi va mustahkamlanishi bir qator obyektiv omillar bilan belgilanadi. Ushbu omillar jamoa a'zolarining shaxsiy xohish-istaklaridan qat'i nazar, tizimli ravishda amal qiluvchi tashqi shart-sharoitlar sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchi navbatda, harbiy xizmatning huquqiy-me'yoriy bazasi muhim ahamiyat kasb etadi. Harbiy nizomlar, qonunlar va buyruqlar jamoa faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilab, intizom va mas'uliyatni ta'minlaydi. Mazkur me'yorlar asosida shakllangan muhit harbiy xizmatchilar ongida xizmat burchiga sodiqlik va umumiy maqsadga bo'ysunish hissini kuchaytiradi. **Ikkinchi** muhim obyektiv omil - xizmat sharoitlari va tashkiliy tuzilma hisoblanadi.

Xizmatning aniq rejalashtirilganligi, vazifalarning adolatli taqsimlanishi, moddiy-texnik ta'minotning yetarli darajada bo'lishi harbiy jamoada ijobiy ruhiy holatni yuzaga keltiradi. Bu esa o'z navbatida jamoaviy birlik va o'zaro ishonchning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Uchinchi obyektiv omil sifatida ijtimoiy himoya tizimini ko'rsatish mumkin. Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy kafolatlar bilan ta'minlanishi, ularning oila a'zolariga bo'lgan e'tibor darajasi jamoa a'zolarining xizmatga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Ijtimoiy adolat tamoyili ta'minlangan jamoalarda ma'naviy birlik yuqori bo'lishi kuzatiladi.

Ma'naviy birlikka ta'sir etuvchi subyektiv omillar shaxsning ichki dunyosi, motivatsiyasi, axloqiy qarashlari va psixologik xususiyatlari bilan bog'liqdir. Harbiy jamoalarda har bir xizmatchining shaxsiy mas'uliyati va ongli yondashuvi umumiy ma'naviy muhitni belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Avvalo, harbiy xizmatchilarning ma'naviy qadriyatlari va e'tiqodlari ularning jamoaga bo'lgan munosabatini shakllantiradi.

Vatanparvarlik, sadoqat, burchni anglash kabi fazilatlar jamoaviy manfaatlarni shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yishga undaydi. Shuningdek, liderlik omili alohida ahamiyatga ega.

Harbiy jamoa rahbarining shaxsiy namunaliligi, axloqiy pozitsiyasi va adolatli boshqaruvi jamoa a'zolarida ishonch va hurmat uyg'otadi. Bunday sharoitda ma'naviy birlik tabiiy ravishda shakllanadi va mustahkamlanadi.

Subyektiv omillar qatoriga jamoa ichidagi muloqot madaniyati, o'zaro yordam va psixologik qo'llab-quvvatlash ham kiradi. Ochiq va sog'lom muloqot mavjud bo'lgan harbiy jamoalarda ziddiyatlar kam uchraydi, muammolar esa birgalikda hal etiladi.

Harbiy jamoalarda ijtimoiy-madaniy muhitni shakllantirishda tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ishlar muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu ishlar harbiy xizmatchilarning nafaqat kasbiy, balki shaxsiy kamolotini ta'minlashga qaratilgan bo'lishi lozim. Ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlar orqali harbiy xizmatchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, tarixiy xotira va fuqarolik mas'uliyati shakllantiriladi. Bu jarayon jamoaviy ongni rivojlantirib, ma'naviy birlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, madaniy tadbirlar, sport musobaqalari va jamoaviy mashg'ulotlar harbiy jamoa a'zolari o'rtasida norasmiy aloqalarni rivojlantiradi. Bu esa o'zaro ishonch va birdamlikning kuchayishiga olib keladi.

Ijtimoiy-madaniy muhitning muhim tarkibiy qismi psixologik muhit hisoblanadi. Harbiy jamoalarda sog'lom psixologik muhit mavjud bo'lsa, xizmatchilar o'zlarini xavfsiz va qadrlangan holda his etadilar. Bu esa stressga bardoshlilik va xizmat samaradorligini oshiradi.

Psixologik xizmat faoliyatini tizimli tashkil etish, individual va guruhviy treninglar o'tkazish jamoaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, murakkab xizmat sharoitlarida psixologik yordam ko'rsatish ma'naviy birlikni saqlab qolishning samarali vositasi hisoblanadi.

Harbiy jamoalarda xizmat samaradorligi, avvalo, intizom darajasi bilan belgilanadi. Intizom esa faqatgina buyruqlar va nazorat orqali emas, balki ichki e'tiqod va ma'naviy birlik asosida mustahkamlanadi. Ma'naviy birlik mavjud bo'lgan jamoalarda intizom tashqi majburiyat sifatida emas, balki ichki ehtiyoj sifatida qabul qilinadi.

Bunday jamoalarda harbiy xizmatchilar nizom talablariga ongli ravishda amal qiladilar, xizmat burchini shaxsiy mas'uliyat deb biladilar. Natijada buyruqlarning bajarilishi sifat jihatidan yuqori bo'ladi, nazoratga bo'lgan ehtiyoj esa kamayadi. Bu holat harbiy boshqaruv tizimining samaradorligini oshiradi. Ilmiy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ma'naviy birlik darajasi yuqori bo'lgan bo'linmalarda intizomiy buzilishlar kam uchraydi, xizmat jarayonida nizoli vaziyatlar sezilarli darajada qisqaradi. Ma'naviy birlik harbiy xizmatchilarning jangovar tayyorgarligi va ruhiy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Jamoa ichida o'zaro ishonch va birdamlik mavjud bo'lsa, harbiy xizmatchilar murakkab va ekstremal vaziyatlarda ham bir-birini qo'llab-quvvatlaydi. Ruhiy barqarorlik jamoaviy xususiyat kasb etadi. Chunki shaxs o'zini yolg'iz emas, balki yagona maqsad sari harakat qilayotgan jamoaning bir qismi sifatida his etadi.

Bu holat qo'rquv, ikkilanish va psixologik bosimni kamaytiradi. Shuningdek, ma'naviy birlik mavjud bo'lgan harbiy jamoalarda o'quv-mashg'ulotlar samaradorligi yuqori bo'ladi.

Xizmatchilar mashg'ulotlarni rasmiy vazifa emas, balki umumiy tayyorgarlik jarayonining muhim qismi sifatida qabul qiladilar.

Bugungi globallashuv va raqamli axborot makoni sharoitida harbiy jamoalarda ma'naviy birlikka salbiy ta'sir ko'rsatuvchi bir qator omillar yuzaga kelmoqda. Axborot xurujlari, noto'g'ri mafkuraviy ta'sirlar, individualizmning kuchayishi jamoaviy qadriyatlarning zaiflashishiga olib

kelishi mumkin. Bundan tashqari, xizmat yuklamasining ortishi, uzoq muddatli stress, oiladan uzoqlik kabi omillar harbiy xizmatchilarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Agar bunday sharoitda ijtimoiy-madaniy muhit yetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, ma'naviy bo'shliq va begonalashuv yuzaga keladi. Shuningdek, rahbarlik uslubidagi kamchiliklar, adolatsiz munosabat va muloqot madaniyatining pastligi ham jamoaviy birlikka putur yetkazuvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish uchun harbiy jamoalarda kompleks yondashuv zarur. Avvalo, rahbar kadrlarning ma'naviy-axloqiy va psixologik tayyorgarligini oshirish muhimdir. Rahbar shaxsiy namuna orqali jamoada sog'lom muhitni shakllantirishi lozim.

Ikkinchidan, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni zamonaviy usullar asosida tashkil etish talab etiladi. Interaktiv mashg'ulotlar, muhokamalar, tarixiy va ma'naviy merosga bag'ishlangan tadbirlar jamoaviy ongini rivojlantirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish, stressni boshqarish bo'yicha treninglar o'tkazish harbiy xizmatchilarning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Bu esa ma'naviy birlikni mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi.

XULOSA

Harbiy jamoalarda ma'naviy birlik va ijtimoiy-madaniy muhitning roli masalasi bugungi globallashuv, axborotlashuv va ijtimoiy transformatsiya sharoitida alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot shuni ko'rsatdiki, harbiy jamoaning barqarorligi va samaradorligi ko'p jihatdan texnik yoki tashkiliy resurslarga emas, balki jamoa a'zolari o'rtasidagi ma'naviy yaqinlik, o'zaro ishonch va umumiy qadriyatlar tizimiga bog'liqdir. Maqola doirasida harbiy jamoa ijtimoiy institut sifatida tahlil qilinib, ma'naviy birlik uning ichki tayanch omili ekani ilmiy asoslab berildi. Ma'naviy birlik harbiy xizmatchilarning xizmat burchiga ongini munosabati, intizomga ichki ehtiyoj sifatida qarashi hamda murakkab vaziyatlarda jamoaviy harakat qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, ijtimoiy-madaniy muhit ma'naviy birlikni shakllantiruvchi va mustahkamlovchi asosiy omillardan biridir. Sog'lom madaniy muhit mavjud bo'lgan harbiy jamoalarda axloqiy me'yorlarga rioya qilish, o'zaro hurmat va birdamlik yuqori darajada bo'ladi. Aksincha, mazkur muhit yetarli darajada rivojlanmagan sharoitda ziddiyatlar, ruhiy tushkunlik va xizmat samaradorligining pasayishi kuzatiladi. Shuningdek, maqolada ma'naviy birlikka ta'sir etuvchi obyektiv va subyektiv omillar tizimli ravishda tahlil qilindi.

Huquqiy-me'yoriy baza, xizmat sharoitlari, ijtimoiy himoya tizimi kabi obyektiv omillar bilan bir qatorda, shaxsiy mas'uliyat, liderlik, muloqot madaniyati kabi subyektiv omillarning ham muhim o'rni borligi asoslab berildi.

Xulosa qilib aytganda, harbiy jamoalarda ma'naviy birlik va ijtimoiy-madaniy muhitni rivojlantirish davlat xavfsizligini ta'minlashning muhim ijtimoiy-psixologik omili hisoblanadi.

Ushbu yo'nalishda olib boriladigan tizimli tarbiyaviy, ma'naviy-ma'rifiy va psixologik ishlar harbiy xizmatchilarning professional tayyorgarligi bilan bir qatorda, ularning shaxsiy kamolotini ham ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurasulov O.A. Harbiy jamoalarda ma'naviy tarbiya va psixologik barqarorlik masalalari. - Toshkent: Ilm-Ziyo, 2012.
2. Mirzaev S.M. Harbiy psixologiya asoslari. - Toshkent: Fan, 2019.

3. Sobirov A.A. Harbiy xizmatchilarda stress va unga qarshi kurash. - Toshkent: Akademiya, 2018.
4. Xolmatov D.E. Ijtimoiy-madaniy muhit va shaxs tarbiyasi. - T: Ilm-Fan, 2020.
5. Yusupov R.K. Harbiy liderlik va boshqaruv madaniyati. - T: O`R QK, 2021.
6. Ziyodullayev B.T. Jamoaviy psixologiya va ijtimoiy integratsiya. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
7. Rasulov J.N. Harbiy tarbiya nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: Ilm-Ziyo, 2022.